

ОСНОВИ НА ЕДНА СРАВНИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА НА БАЛКАНСКИТЕ СТРАНИ

С. Е. Сиявушигил (Турция)

Деловият план, препоръчан от Международното сдружение за изучаване на европейския Юго-Изток, съдържа също сравнителни изследвания в областта на балканските литератури. Макар идеята за това да е твърде щастлива, струва ми се, обаче, че задачата ще бъде трудна за изследователите, ако се пренебрегнат известни предварителни мерки, необходими да се вземат, в бързината да се стигне до изводи, които очевидно биха били твърде приблизителни.

Ще трябва, според мене, да се установи най-напред методологията в реда на издирванията с цел нищо да не бъде предоставено на случайността, като още от самото начало се отстрани евентуалността от изпадане в грешки, евентуалност, която би била, мисля, несъвместима с преследваната чрез този вид работа, цел.

Излишно е да казваме, че всеки изследовател, който би се впуснал в подобна дейност, стои изправен пред огромни трудности. Защото може без преувеличение да се твърди, че литературите на балканските народи са съществували и са се развивали в затворен кръг, без явни отношения помежду им. Разликата в език, религия и култура е издигала често непреодолими прегради, които са възпрепятствували свободния обмен между „интелигенцията“ на етническите общности на Балканите. Имперните, които са се редували през ековете, не са могли да претопят в едно единствено горнило разнородните елементи на тези народи, които, макар да са живели понякога под една и съща политическа власт, са се развивали по посока на собствената си съдба. Особено още от началото на XIX в. националното пробуждане, което бележи живота на всеки балкански народ и последвалите го борби, издълбаха дълбока пропаст между интелектуалците от този край на света; балканските литератури прочее се видяха твърде отдалечени едни от други, бих казал дори, в известни случаи ожесточено противоположни едни на други. Това обяснява защо елитът на балканските страни не се познаваше, и с редки изключения, никоя балканска страна не прояви интерес да опознае литературата на своя съсед. Трябва да прибавим също, че вниманието на всяка страна беше привлечено от блясъка на големите световни литератури, които служеха за образец на литературите.

Разликата в език, явявания и култура на първо място, сетне националните борби и увлечението по големите западни литератури бяха причина

щото тези народи, макар съседни, да останат взаимно чужди на собствената си литературна еволюция. И аз мога да кажа, че дори в наши дни пътят е открит само в някои балкански страни за едно повече или по-малко пристрастно и частично опознаване на литературата на техните съседи.

Питам се какво биха могли да сторят изследователите в границите на сравнителните изучавания, щом им липсват обективни и задълбочени познания за всяка една от литературите, за които именно трябва да се даде една описателна или обяснителна панорама? Всичко това, което те биха могли да направят, е да установят известен паралелизъм, за да означат датата на разцвета на големите течения на световната литература като романтизъм, реализъм, символизъм и пр. във всяка балканска страна, поради липсата на взаимни влияния между литературите на народите от европейския Юго-Изток. Това очевидно е малко нещо. Но има, струва ми се, един друг път за следване. Изглежда, че процедурата по изследването трябва да бъде фиксирана другояче, ако искаме да имаме един много по-ясен синоптичен поглед. Ще трябва, според мене, да се установят най-напред допирни точки между балканските народи и се предприеме насетне изследване на тези именно точки в досежната им литература. Защото, безспорно е, че в течение на историята е имало много културни размени между тези народи върху различни плоскости наживота. Ще трябва да се видят и установят размени по отношение на речник и дори на граматически форми, които са се извършили сигурно между тези народи, всеки един от които е имал свой собствен начин на изказ. Защото не бива да се забравя, че думата, бидейки проводник на култури и цивилизации, създава също подобни отношения у хората, принадлежащи на различни етнически единици, отношение, което не би съществувало, ако словото не беше възприето от тях.

След задълбочените езиковедски изучавания, ще трябва да се издирят и проучат фолклорните размени, които се извършват също между народите на Полуострова. Това поле на изследвания би обгърнало всички произведения на народното творчество: устна литература, музика, танци, пластични и декоративни изкуства, вярвания и пр. Уверен съм, че биха се открили още редица допирни точки, на които не знаем днес съществуването. Тези придобити знания биха могли тогава да определят, в общия сбор, характерното отношение на всеки балкански народ и да се покаже отражението му в националната ни литература. Биха се видели тогава по-ясно приликите и отликите в характеристиките на тези литератури, чиито творци са били, без съмнение, хора от собствените им среди. Защото не може да се помисли, че един писател е нещо друго, а не продукт на своята земя и тълкувател на душата на своя народ.

Ще трябва прочее, за балканските страни, да обърнем методологията на сравнителните литературни изучавания, и вместо да започнем с анализа на произведенията, да се постареем да определим първо чертите на балканските хора и да установим, ако трябва, идентичността, приликата или противоположността на тяхното отношение. Изхождайки от тези основни познания, бихме могли да видим насетне в каква степен това поведение и тия отношения са намерили отражение в творчеството.

Това би изисквало очевидно едно съпрежно усилие на историци, езиковеди, фолклористи и литературни критици. Но резултатите от това биха били толкова по-убедителни и плодотворни, ако почиват на основи, научно много по-солидни и приемливи.